

О.М. Мандровний,

методист міського методичного центру

м. Славутич Київської області

**Методичні рекомендації щодо виконання програми з російської мови в
класах з українською мовою навчання в 2015-2016 навчальному році**

(складені відповідно до листа Міністерства освіти і науки, молоді й спорту України від 09.06.2011 р. N 1/9-454 «Про особливості організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011/12 навчальному році», листа Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 01.06.2012 р. N 1/9-426 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін», листа Міністерства освіти і науки України від 24.05.2013 р. N 1/9-368 "Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі", листа Міністерства освіти і науки України від 01.07.2014 № 1/9-343 «Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах і вивчення базових дисциплін в основній школі», листа Міністерства освіти і науки України № 1/9 – 592 від 30.08.2013 «Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання російської мови та інших мов національних меншин для використання в загальноосвітніх навчальних закладах, де навчаються рідною мовою або вивчають її», листа Міністерства освіти і науки України від від 26.06. 2015 р. № 1/9-305 «Про вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році»)

1. Вивчення російської мови в класах з українською мовою навчання відбувається за двома паралельними програмами:

1.1. у **5-7 класах** за навчальною програмою, розробленою на основі **нового** Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392) і затвердженою наказом Міністерства від 06.06.2012 р. № 664

1.2. у **8-9 класах** за навчальною програмою, розробленою на основі **старого** Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 № 24)

2. Міністерство освіти і науки України визначає два варіанти викладання російської мови в загальноосвітніх навчальних закладах: *варіант I* та *варіант II*.

Варіант I – вивчення російської мови в ЗНЗ з **російською мовою навчання**.

Варіант II – вивчення російської мови в ЗНЗ з **українською мовою навчання**.

В свою чергу варіант II розділяється на *варіант II-А* та *варіант II-Б*.

До **варіанту II-А** належить вивчення російської мови в умовах наступності із початковою школою, тобто вивчення в 5 класі спирається на досвід опанування російської мови в 1-4 класах.

До **варіанту II-Б** належить ситуація, коли вивчення російської мови розпочинається тільки з 5 класу, тобто в початковій школі його не було.

3. Чинними програми з російської мови (варіант II-А та II-Б) для **8-11 класів** є програми 2005 року:

- Баландіна Н.Ф. Навчальна програма "Російська мова" для 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою / Н.Ф. Баландіна, К.В. Дегтярьова, С.А. Лебеденко. - Чернівці: Букрек, 2005;
- Гудзик І.П. Навчальна програма "Російська мова" для 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (**початок вивчення з 5 класу**) / І.П. Гудзик, В.О. Корсаков. - Чернівці: Букрек, 2006;

4. Чинними програмами з російської мови (варіант II-А та II-Б) для **5-7 класів** є програми 2013 року:

- Навчальна програма "Російська мова" для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою / Н.Ф. Баландіна, І.А. Синиця, Т.Я. Фролова, Л.А. Бойченко. – К.: Видавничий дім "Освіта", 2013;
- Навчальна програма "Російська мова" для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (**початок вивчення з 5 класу**) / Л.І. Курач, В.О. Корсаков, О.Л. Фідкевич, Ж.О. Кошкіна, І.П. Гудзик. – К.: Видавничий дім "Освіта", 2013.

5. В загальноосвітніх навчальних закладах вивчення російської мови може бути організовано як обов'язковий *предмет* за рахунок годин інваріативної (або варіативної) складової навчального плану, як *курс за вибором* чи *факультатив* - за рахунок годин варіативної складової.

«Порядок вивчення російської мови у 6-9 класах залишається таким, як і в попередні роки. Вона може вивчатися за двома варіантами типових навчальних планів (див. додатки 1 та 2), затверджених наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66. Одним із них передбачено вивчення російської мови (або інших мов національних меншин) як предмета в інваріантній складовій з 1 по 11 клас (по 2 години на тиждень); за другим – за рахунок варіативної складової, починаючи з 1 або 5 класів. В останньому випадку, форми вивчення російської мови (вона може

вивчатися як предмет, курс за вибором, факультатив) та кількість годин на її вивчення визначає адміністрація загальноосвітнього навчального закладу, яка формує варіативну складову навчального плану, враховуючи при цьому побажання учнів та їх батьків. У випадку, коли російська мова вивчається за рахунок варіативної частини як предмет, необхідно користуватися навчальними програмами за ред. Баландіної Н. Ф. або Гудзик І. П., Корсакова В. О., скоригувавши їх зміст на відповідну кількість годин, визначену у робочих навчальних планах загальноосвітнього навчального закладу. Скоригована програма має погоджуватися на засіданні методичного об'єднання загальноосвітнього навчального закладу та затверджуватися директором навчального закладу». (лист МОН України від 24.05.2013 № 1/9-368 Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі»)

6. Як **курс за вибором** вивчення російської мови учнями **8-11 класів** відбувається за наступною програмою:

- Фролова Т.Я. Російська мова (курс за вибором). Програма для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. / Т.Я. Фролова. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/13758617761. – Назва з екрану

7. Як **факультатив** вивчення російської мови учнями **5-7 класів** відбувається за програмою:

- Крюченкова О.Ю. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою «Російська мова. Факультативний курс. 5-9 класи» / О.Ю. Крюченкова. – Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/13758617761. – Назва з екрану

8. Як **факультатив** вивчення російської мови учнями **8-11 класів** відбувається за програмою:

- Давидюк Л.В. Программы для средних общеобразовательных учебных заведений с обучением на украинском языке. Русский язык. Факультативный курс. 5-11 классы / Л.В. Давидюк. - Режим доступу:

<i>письмовий твір</i>	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться загальний бал														
	3	10	3	10	3	10	3	10	3	10				

* Види діяльності, перевірка яких здійснюється індивідуально протягом року (на розсуд учителя); для них не виділяються окремі уроки.

Та ж сама таблиця для складання календарного плану

Класи	Форми контролю	
	I семестр	II семестр
5 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольне списування - 1	Контрольний зорово-слуховий диктант - 1
6 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольне списування - 1	Контрольний зорово-слуховий диктант - 1
7 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольний зорово-слуховий диктант – 1	Контрольний слуховий диктант - 1
8 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольний зорово-слуховий диктант – 1	Контрольний слуховий диктант - 1
9 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольний зорово-слуховий диктант – 1	Контрольний слуховий диктант - 1
10 клас	Контрольне тестування з мовної теми – 1	Контрольне тестування з мовної теми – 1
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольний слуховий диктант – 1	Контрольний слуховий диктант - 1
		Контрольний письмовий твір - 1

11 клас	Контрольне тестування з мовної теми – 1	Контрольне тестування з мовної теми – 1
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний усний переказ -1	Контрольний усний твір – 1
	Контрольний слуховий диктант – 1	Контрольний слуховий диктант - 1
		Контрольний письмовий твір - 1

11. За варіантом II-Б (програма В.О. Корсакова) мають бути проведені наступні фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт:

Форми контролю	5 клас		6 клас		7 клас		8 клас		9 клас		10 клас		11 клас	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
<i>Знання з мови та мовні вміння</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1
<i>Аудіювання</i>	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1
Говоріння: <i>Діалог</i>	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	–	–	–
<i>усний переказ</i>	–	1*	–	1*	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>усний твір</i>	–	–	–	–	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*
Читання: <i>Вголос</i>	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	–	–	–
<i>Мовчки</i>	–	–	–	–	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1
Письмо: <i>Списування</i>	1	1	1	1	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–
<i>зорово-слуховий диктант</i>	–	–	–	–	–	1	–	1	1	–	1	–	1	–
<i>слуховий диктант</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	1
<i>письмовий переказ</i>	–	–	–	–	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться загальний бал														
	3	7	3	7	3	9	3	9	3	9				

* Види діяльності, перевірка яких здійснюється індивідуально протягом року (на розсуд учителя); для них не виділяються окремі уроки.

Та ж сама таблиця для складання календарного плану

Класи	Форми контролю	
	I семестр	II семестр
5 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольний усний переказ – 1
	Контрольне списування - 1	Контрольне списування - 1
6 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми – 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольний усний переказ – 1
	Контрольне списування - 1	Контрольне списування - 1

7 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольне списування - 1	Контрольний усний твір – 1
		Контрольний зорово-слуховий диктант – 1
8 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольне списування - 1	Контрольний усний твір – 1
		Контрольний зорово-слуховий диктант – 1
9 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 2	Контрольне тестування з мовної теми - 2
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний діалог - 1	Контрольне читання вголос - 1
	Контрольний зорово-слуховий диктант – 1	Контрольний усний твір – 1
		Контрольний слуховий диктант – 1
10 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 1	Контрольне тестування з мовної теми - 1
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний зорово-слуховий диктант – 1	Контрольний усний твір – 1
		Контрольний слуховий диктант – 1
		Контрольний письмовий переказ - 1
11 клас	Контрольне тестування з мовної теми - 1	Контрольне тестування з мовної теми - 1
	Контрольне аудіювання – 1	Контрольне читання мовчки - 1
	Контрольний зорово-слуховий диктант – 1	Контрольний усний твір – 1
		Контрольний слуховий диктант – 1
		Контрольний письмовий переказ - 1

12. Вивчення російської мови як курсу за вибором (програма Т.Я. Фролової) передбачає проведення наступних фронтальних та індивідуальних контрольних робіт:

Форми контролю	5 клас		6 клас		7 клас		8 клас		9 клас		10 клас		11 клас	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
<i>Знання з мови та мовні вміння</i>	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–				
<i>Аудіювання</i>	–	1	–	1	–	1	1		1	–				
Говоріння: <i>Діалог</i>	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*				
<i>усний переказ</i>	–	1*	–	1*	–	–	–	–	–	–				
<i>усний твір</i>	–	–	–	–	–	1*	–	1*	–	1*				

Читання: <i>Вголос</i>	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*	–	1*				
<i>Мовчки</i>	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1				
Письмо: <i>Списування</i>	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–				
<i>зорово-слуховий диктант</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–				
<i>слуховий диктант</i>	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–				
<i>письмовий переказ</i>	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1				
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться загальний бал														
	1	2/2*	1	2/2*	1	2/3*	2	2/3*	2	2/3*				

2/3* – у чисельнику – види діяльності, для перевірки яких виділяються окремі уроки, у знаменнику, помічені *, – види діяльності, перевірка яких здійснюється індивідуально протягом року, для перевірки яких не виділяються окремі уроки

13. «Оцінки за проведені контрольні роботи учитель виставляє у відповідні колонки класного журналу: «диктант» («списування»), «аудіювання», «діалог»*, «усний переказ»* та/чи «усний твір»*, «письмовий переказ» та/чи «письмовий твір», «читання вголос»*, «читання мовчки», «зошити». (Позначені зірочкою перевірені роботи у навчанні мов національних меншин, зважаючи на меншу кількість годин, здійснюються не раз на семестр, а раз на рік)».

14. Основною формою перевірки мовної теми, аудіювання і читання мовчки є **тестові завдання**.

15. Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є **контрольне списування або контрольний текстовий диктант** (зорово-слуховий або слуховий).

16. Останній урок вивчення певної мовної теми – **контрольний**, який складається з *двох частин* для організації проведення фронтальних контрольних робіт: в одній частині уроку відбувається тестування з мовної теми, в іншій – одна з трьох фронтальних робіт: або аудіювання, або читання мовчки, або диктант (списування).

17. Фронтальне тестування з мовної теми має *свої особливості*:

1. «Перевірці підлягає **мовний матеріал**, необхідний в першу чергу для правильного використання мовних одиниць» (а не мовна теорія)
2. «Обсяг завдань визначається таким чином, щоб контрольна перевірка за певною темою **тривала 15-20 хвилин** (з огляду на можливості виконання завдання учнем середнього рівня підготовки)».
3. «Рекомендується пропонувати учням **6 завдань**, складність яких збільшується від класу до класу»
4. «До кожного завдання учням пропонується дібрати **власні приклади**».

18. «Фронтальні контрольні роботи з аудіювання та читання мовчки здійснюються лише один раз на рік наприкінці другого семестру». Можливий варіант проведення контрольного аудіювання у I семестрі як частини контрольного уроку за результатами теми № 1, а контрольного читання мовчки у II семестрі як частини контрольного уроку за результатами теми № 3

19. «Оцінювання говоріння здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок протягом семестру, щоб кожний учень за семестр (рік) одержав мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову **діалогу, усного переказу, усного твору**.

Читання вголос оцінюється також індивідуально один раз на рік, оцінки накопичуються протягом семестру». (Лист МОН України № 1/9–592 від 30.08.2013)

«За умови, коли учитель має можливість здійснити додаткову перевірку того чи іншого виду навчальної діяльності (наприклад, провести перевірку аудіювання не один раз, а двічі на рік, перевірку читання вголос у окремих учнів не один раз, а двічі), то для виведення підсумкової оцінки береться **кращий показник** з відповідного виду роботи». (Лист МОН України № 1/9–592 від 30.08.2013)

Хоча таблиця видів контролю (п.п. 10-12) пропонує оцінки за індивідуальні контрольні роботи (яких чотири види) виставляти у II семестрі, існує практика пропорційного перерозподілу зазначених контрольних робіт між семестрами: **в I семестрі** оцінити *діалог та усний переказ* (програма в I семестрі пропонує написання навчальних переказів), **у II семестрі** – *читання вголос та усний твір*

(програма в II семестрі пропонує написання навчальних творів). Оцінка за названі види мовленнєвої діяльності вважається поточною і враховується в межах найближчої теми.

20. Один раз на семестр у кожному класі окремо здійснюється контроль за орфографічною та пунктуаційною грамотністю учнів (**контрольне списування або диктант**). Контрольний диктант (списування) слід провести перед останньою контрольною роботою кожного семестру і оцінку за нього врахувати як поточну при виставленні тематичної.

21. Контрольний диктант (списування) може бути проведений протягом частини контрольного уроку, на якому інша частина відводиться на виконання тестових завдань, а може й на окремому уроці. Якщо учня не було на уроці, то він не писатиме контрольний диктант в інший час.

22. «Ведення зошитів оцінюється від 1 до 12 балів щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою. Під час перевірки зошитів урахується наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботи». (Лист МОН України № 1/9–592 від 30.08.2013)

Під час виставлення оцінок за ведення зошитів проти прізвищ тих учнів, які були **відсутні протягом певного місяця**, замість оцінки виставляється «н/а», тобто «не атестований»

23. Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з російської мови є *поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація*.

24. **Поточною оцінкою** вважається оцінка за виконання учнем комплексу завдань протягом певного уроку, яка виставлена в колонку під датою такого уроку.

Між тим до поточних оцінок зараховані оцінки за наступні контрольні роботи:

- Контрольний диктант
- Контрольне списування
- Контрольний письмовий переказ;

- Контрольний письмовий твір.
- Контрольне аудіювання;
- Контрольне читання мовчки;
- Контрольний діалог;
- Контрольне читання вголос;
- Контрольний усний переказ;
- Контрольний усний твір.

(Наказ МОН України від 03.06. 2018 № 496 «Про затвердження Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11 (12) класів загальноосвітніх навчальних закладів»: «При оцінюванні кожного з видів мовленнєвої діяльності (українська мова, іноземні мови, мови національних меншин) оцінки виставляються та враховуються як поточні»).

25. Тематична оцінка виставляється на основі поточних з урахуванням оцінки за контрольну роботу. Якщо учень був відсутній під час написання цієї контрольної роботи, він її не писатиме в інший час, і тематична оцінка йому виставлятиметься лише на підставі поточних.

«При виведенні тематичної оцінки, яка визначає рівень опанування учнями тієї чи іншої мовної теми (звуки і букви, частини мови, просте речення тощо) слід враховувати таке. Фронтальною формою перевірки результатів навчання з цього аспекту мовного курсу є **контрольна робота з теми**, яка складається із завдань тестового характеру. Оцінки за цю роботу виставляють у класному журналі з позначенням дати її виконання. Окрім того, здійснюється *поточне оцінювання* навчальних досягнень учня у засвоєнні мовного матеріалу і *його результати* враховуються у виведенні *підсумкової оцінки за тему*. Рекомендується враховувати при виставленні поточних оцінок і вміння учнів працювати самостійно з навчальним матеріалом, у парах і групах у взаємодії з однокласниками під час розв’язання навчальних проблем.

Наприклад, якщо за контрольну роботу з теми учень отримав **8 балів**, а серед поточних оцінок переважають значно **нижчі** (або значно **вищі**) бали, то тематичну оцінку **знижують (підвищують) на 1–2 бали** (залежно від різниці між

показниками поточного оцінювання та результатами перевіркої роботи)». (Лист МОН України № 1/9–592 від 30.08.2013)

26. **«Семестровий бал** виводиться на основі тематичних оцінок, кількість контрольних робіт визначається таблицею переліку контрольних видів робіт».

(Лист МОН України № 1/9–592 від 30.08.2013)

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 21.08.2010 р.

№1/9-580 щодо вивчення у загальноосвітніх навчальних закладах предметів інваріантної складової робочого навчального плану в 2010/2011 навчальному році **«семестрове оцінювання** здійснюється на підставі тематичних оцінок і має бути **наближеним до середнього арифметичного від суми балів** тематичного оцінювання. При цьому слід урахувати динаміку особистих навчальних досягнень учнів з предмета, важливість теми (тривалість її вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення матеріалу тощо), але завжди **на користь учня**.

Наприклад, за відсутності однієї тематичної оцінки (учень був не атестований (н/а) з поважної причини) семестровий бал має виставлятися на підставі наявних тематичних оцінок **на користь дитини**, з урахуванням самостійного засвоєння нею матеріалу попередньої теми, за яку виставлено "н/а".

27. **«Річний бал** виставляється на основі семестрових балів». (Лист МОН України № 1/9–592 від 30.08.2013)